

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Viite OKM 025:00/2012

Asia: Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (OKM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28)

Iltakoulujen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä koulutuksellisen tasa-arvon edistämisestä. Iltakoulujen liitto (= IKLO) edustaa aikuislukioiden ja –linjojen ylläpitäjiä. Siihen kuuluvat myös Iltakoulujen rehtorien yhdistys IRY ry sekä Iltakoulujen opettajien yhdistys IOY ry.

Aikuislukioissa ja –linjoilla opiskelee koulutustaustaltaan, kansallisuudeltaan ja iältään hyvin monenlaisia henkilöitä aina peruskoulun alkuvaiheen opetuksesta korkeasti koulutettuihin aineopiskelijoihin. Hyvin suuren osan muodostavat peruskoulua (vuosiluokat 7-9) käyvät maahanmuuttajat, nuorten lukion keskeyttäneet sekä sellaiset henkilöt, joilla ei ole lainkaan toisen asteen tutkintoa.

Aikuislukio toiminta on tasa-arvoistavaa ja syrjäytymistä ehkäisevää, sillä annamme monille opiskelijoillemme ns. toisen mahdollisuuden ja monille elinikäisen oppimisen väylän. Ansiokas strategiaesitys on kuitenkin näiltä osin hyvin puutteellinen.

Lausunnossamme viittaamme seuraaviin asiakirjoihin, joista käytämme suluissa olevaa nimeä:

1. Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen kehittämisohjelmaehdotus vuosiksi 2007-2012 (OM 2006:33 = AILUKE)
2. Lukion kehittämistyöryhmä (OKM 2010:14 = LUKE)
3. Aikuiset maahanmuuttajat perusopetuksen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa, Selvitys lukuvuodesta 2010-2011 (OPH 2012:4 = AIMU)
4. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Kehittämissuunnitelma (= KESU)

Luku 2 Perusaste

Iltakoulujen liitto kannattaa valtiosuusjärjestelmän muutamista siten, että se ottaa huomioon aiempaa enemmän maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrän. Em. opiskelijat tarvitsevat paljon erityistä tukea ja erityisesti suomen kielen opintoja päästäkseen eteenpäin suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuki on merkittävä ylläpitäjille, joiden alueella on suurin osa Suomeen tulleista maahanmuuttajista.

Kannatamme toimenpidettä 4. Se tulee laajentaa koskemaan myös toisen asteen opiskelijoita.

Esitämme tästä lisää ajatuksiamme toimenpiteen 24 kohdalla.

Luku 3 Peruskoulun päättäneiden sijoittuminen jatko-opintoihin

IKLO katsoo, että molemmat esitetyt vaihtoehdot (subjektiivinen oikeus toiselle asteelle ja/tai oppivelvollisuuden pidentäminen) ovat hyviä, sillä ne vähentävät syrjäytymistä. Subjektiivisen vaihtoehdon kohdalla rahoituksessa käsiteltiin vain ammatillista koulutusta. Mielestämme opiskelijoita voidaan ohjata myös yleissivistävään koulutukseen, joka ansaitsee valtionosuutta ammatillisen koulutuksen tavoin. Aikuislukioissa on mahdollista mm. suorittaa loppuun kesken jäänyt peruskoulu, korottaa peruskoulun päättöarvosanoja ja osallistua lisäopetukseen tai lukiostarttiin.

Aikuislukioiden perusopetuksen tuntijaossa ei ole taito- ja taideaineita. Tämä on ollut erinomainen ratkaisu aikuisten kannalta. Suurin osa aikuislukioiden perusopetuksen opiskelijoista ovat maahanmuuttajia ja heillä on tarpeeksi opiskelusta ns. lukuaineissa. Opiskeluaikaa ei voi enää pidentää, mikä tapahtuisi, jos opetussuunnitelmaan otettaisiin taito- ja taideaineet. Aikuislukion peruskoulun päättötodistuksen saaneet ovat epätasa-arvoisessa asemassa nuoriin peruskoululaisiin, jotka saavat 2-8 pistettä taito- ja taideaineista. Pisteiden puuttuminen voi johtaa siihen, että opiskelija ei tule valituksi tai saa edes kutsua pääsykokeisiin. ***Ehdotammekin, että aikuislukion päättötodistuksen saajia kohdellaan tässä suhteessa oikeudenmukaisesti ja että heillä olisi todellinen mahdollisuus tulla valituiksi toisen asteen opintoihin.***

Luvussa *Jatko-opintoihin valmistavan opetuksen ja muun toiminnan kehittäminen* (s. 34) käsittelee pääsääntöisesti ammatillista koulutusta. ***Katsomme, että toimenpide 7 on hyvä, kunhan yleissivistävää koulutusta kohdellaan samoin kuin ammatillista koulutusta.***

Ammatillisen toisen asteen peruskoulutukseen pääsy

Opiskelija, joka on opiskellut yhtäkin keskeistä välineainetta mukautetun opetussuunnitelman (ns. tähtiarvosanan) mukaan, ei pääse enää ammatilliseen peruskoulutukseen, sillä hän tulee saamaan vain puolet siitä pistemäärästä, joka hänelle muuten tulisin opintomenestyksestään. Käytännössä tämä aiheuttaa sen, että kyseiset opiskelijat osallistuvat joko oppimisvalmiuksia mittaavaan koulutuksen järjestäjän laatimaan kokeeseen tai tulevat lukioon, koska lukion opiskelijaksi ottamisen perusteisiin ei ole suunnitelmassa muutoksia. On selvää, että tällä on vaikutuksia menestymiseen lukio-opinnoissa ja lukion jälkeisiin opintoihin. Tällä on kauaskantoiset seuraukset varsinkin, jos ammatillisessa koulutuksessa vähennetään lukion suorittaneiden sisäänottoa.

Kannatamme LUKE:n työryhmän esitystä, että monikulttuurisuushankkeen avulla tuetaan perusopetuksesta lukioon siirtymistä.

Luku 4 Toisen asteen yhteistyö

Toisen asteen hallinnollinen yhdistäminen on jo monissa kunnissa toteutunut. Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus on kuitenkin pidettävä tavoitteidensa vuoksi erillään. Kahden tutkinnon suorittaminen on mahdollista ja sen tulee riittää. Kannatamme ***toimenpiteitä 8 ja 9, jos ne tuovat lisäarvoa myös lukiolaisille*** ja ottavat huomioon lukiolaisten päätavoitteet (lukion oppimäärän ja useimmiten myös ylioppilastutkinnon suorittaminen). Nyt yhteistyössä on todellisuudessa saatu lisäopiskelumahdollisuuksia vain ammatillisen tutkinnon suorittajille.

IKLO on huolissaan tulevista muutoksista, jotka koskevat koulutusmuodon vaihtamista:

Mikäli opiskelija huomaa kesken lukion, että on valinnut väärin ja haluaakin ammatilliseen oppilaitokseen, hän menettää 6 pistettä verrattuna yhdeksäluokkalaiseen hakijaan. Tällä hetkellä ao. erotus on 3 pistettä, mikä sekin on usein este vaihtaa ammatilliseen koulutukseen. Viiden pisteen kuromiseen tarvitaan jo loistava peruskoulun päättötodistus. Jos on siis valinnut lukion, on se käytävä loppuun ja suoritettava ylioppilastutkinto. On huolehdittava siitä, että ne, jotka ovat "joutuneet" lukioon, selviävät opinnoistaan niin, että heillä on todellinen jatko-opintokelpoisuus. Jotta tätä kautta ei syntyisi uutta syrjäytymisvaarassa olevaa ryhmää, täytyy lukioissa lisätä tukitoimia (erityisopetus, tukiovetus, psykologi- ja kuraattoripalvelut), joihin on saatava asianmukainen rahoitus.

Luku 5 Lukio

Yleissivistävissä aikuislukioissa ja -linjoilla tutkintotavoitteisten opiskelijoiden henkilökohtaisen ohjaamisen tarve on suuri. Siksi ***kannatamme toimenpidettä 10 ja edellytämme, että se koskee myös yleissivistävässä aikuisoppilaitoksessa opiskelevia.***

Kannatamme toimenpidettä 11. Se on samoilla linjoilla kuin LUKEn esitys: Lukiokoulutus alueellisena koulutuspalveluna turvataan koko maassa alueen erityispiirteet huomioon ottaen. Laadukkaan ja alueellisen lukiokoulutuksen koulutustarjonnan turvaamiseksi lukiokoulutuksen järjestäjien tulee verkostoitua ja tehdä tarvittavat rakenteelliset muutokset.

Toimenpide 12 on aikuislukioiden käytänteen mukainen: meillä ei ole keskiarvorajoja, me otamme vastaan kaikki. Monet lukiokoulutuksen järjestäjät ovat jo tehneet päätöksen luopua keskiarvorajoista. Kokemus on osoittanut, että tällöin tarvitaan tehostettuja tukitoimia, jotta opiskelijat selviäisivät opinnoistaan (luku 4).

Tasa-arvosuunnitelmassa ei otettu lainkaan kantaa ylioppilastutkintoon ja sen uudistamiseen. IKLO esittää tasa-arvoisen kohtelun toteuttamiseksi AIMUn työryhmän esityksiä siitä, että

- lukiossa alkava toisen kotimaisen kielen (B3) opiskelumahdollisuus olisi valinnaisena oppiaineena vieraskielisille.
- vieraskielisillä tulisi olla mahdollisuus korvata jokin nykyisen ylioppilastutkinnon valinnaisista pakollisista kokeista joko lisäreaaliaineella tai toisella pitkällä kielellä.
- vieraiden kielten ylioppilastutkintoa tulisi kehittää nykyistä yksikielisemmäksi, jottei puutteellinen opetuskielen taito vaikuttaisi koetulokseen niin paljon kuin nykyään.

Edellä esitetyt toimenpiteet tukevat toimenpidettä 20 sikäli, kun on kyse maahanmuuttajien aseman parantamisesta korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa.

Strategiaehdotuksessa ei ole lainkaan otettu kantaa opiskelun aiheuttamiin kustannuksiin toisella asteella. Ammatillisen koulutuksen valinnut opiskelija pääsee halvemmalla, kun lukiolainen joutuu itse kustantamaan kalliit oppikirjat. Toisen asteen opiskelijoiden pitää olla tasa-arvoisessa asemassa koko maassa. Nyt jotkut koulutuksen järjestäjät maksavat oppikirjat ja/tai tietokoneen tarkoituksenaan houkutellessa opiskelijoita kouluunsa.

Luku 7 Korkeakoulut

IKLOlle jäi epäselväksi, mitä tarkoitetaan sillä, että ylioppilastutkinnon merkitystä korostetaan opiskelijavalinnoissa. Tarkoitetaanko sillä, että tutkinnossa saaduilla arvosanoilla on merkitystä opiskelijaksi pääsyyn vai sitä, että ilman yo-tutkintoa ei ole pääsyä korkeakouluihin. Olemme saaneet tietää, että pelkällä lukion päättötodistuksella ei tulevaisuudessa saa hakea ammattikorkeakouluun. Aikuislukioissa opiskelee henkilöitä, jotka eivät lukion päättötodistuksen saatuaan halua tulla ylioppilaskirjoituksiin tai he eivät pääse läpi kirjoituksista toistuvista yrityksistä huolimatta. Monet näistä henkilöistä ovat maahanmuuttajia. Luku on kasvava myös nuorten lukioissa.

On epätasa-arvoista, että pelkällä ammatillisella perustutkinnolla voi hakeutua sekä yliopistoon ja ammattikorkeakouluun, mutta lukion päättötodistus ei siihen riitä, vaikka lukiokoulutus nimenomaan tähtää korkea-asteen opintoihin. Nyt ammattikorkeakouluihin on voinut hakea lukion päättötodistuksella, mutta tätä oikeutta ei olisi suunnitellun lakimuutoksen jälkeen. Näin 3-vuotisen toisen asteen oppimäärän suorittanut ei voi hakea minnekään ilman yo-todistusta. Kun vielä toisen asteen yo-pohjaisia aloituspaikkoja karsitaan, joutuu pelkän lukion päättötodistuksen saaja pussinperään.

Yo-pohjaisten ammatillisten koulutuspaikkojen vähentäminen

Yhden korkeakoulupaikan vastaanottanut saa ottaa vastaan yhden koulutuspaikan samana lukukautena alkaviin opintoihin. Yo-pohjaisia ammatillisia perustutkintoja vähennetään ja aloituspaikkoja karsitaan. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot sulkevat hakuvaihtoehdon ei-ylioppilaalta tai sellaiselta, joka haluaa vaihtaa koulutusohjelmaa huomattuaan alan vääräksi. Lukiolaiset ovat pulassa.

Kannatamme toimenpidettä 20, mutta edellä esitetyt tietoomme tulleet lakialoitteet eivät tue tätä ehdotusta.

Luku 8 Aikuiskoulutus

Aikuisille maahanmuuttajille suunnatun perusopetuksen saatavuuden turvaaminen

Kuten tekstissä ansiokkaasti todetaan, on yleissivistävän aikuiskoulutuksen riittävä tarjonta tärkeä keino koulutuksellisen tasa-arvon saavuttamiseksi. Suurin osa aikuisten peruskoulun suorittajista on maahanmuuttajia. **Kannatamme toimenpidettä 24**, sillä maahanmuuttajat tarvitsevat suunnattomasti tukea suomen kielessä sekä opiskelutekniikassa ja jatko-opintojen suunnittelussa. Ohjauksen ja tuen tarve toteutuu parhaiten henkilökohtaisella ohjauksella.

Perusopetukseen valmistava opetus

Perusopetukseen valmistava koulutus on tarkoitettu ensisijaisesti oppivelvollisuusikäisille, mutta myös aikuiset voivat osallistua siihen. Nykysäännösten mukaan opetusaika on 10 vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille 1100 tuntia, mikä määrä on liian suuri suoritettavaksi pelkästään (aikuisopiskelijan) iltapetuksena yhden lukuvuoden aikana.

AIMUn ohjausryhmä esitti seuraavaa:

- muuttamalla perusopetusasetuksen 3 §:n 3 momenttia siten, että aikuisille voitaisiin järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta ilman nykyistä aikarajoitusta ja

- lisäämällä perusopetuksen valmistavan opetuksen perusteisiin erikseen aikuisia koskevat määräykset.

AIMUn ohjausryhmä esittää perusopetukseen valmistavan opetuksen kestoksi aikuisten osalta 770 tuntia. IKLON mielestä ehdotuksen toteutuminen lisää tasa-arvoa pyrittäessä jatko-opintoihin, sillä ns. lisäopetuksen suorittamisesta saatavat pisteet koskisivat tällä tavalla myös aikuislukioissa opiskelleita.

Aikuisten perusopetus ja perusopetuksen lisäopetus

AIMUn työryhmä esitti, että

- lisäämällä perusopetusasetuksen 3 § 2 momenttiin lause, josta ilmenee, että myös aikuisille voidaan järjestää lisäopetusta
- muuttamalla aikuisten lisäopetuksen opiskeluaika 770 tunniksi, mikä on 60 % nuorten opiskeluajasta, sekä
- lisäämällä aikuisten lisäopetuksen perusteisiin aikuisia koskevat määräykset opetussuunnitelman perusteista.

Aikuisten perusopetuksen lisäopetuksesta tulee poistaa ehto perusopintojen päättymisestä lisäopetuksen aloitusvuonna tai edellisenä vuonna ja myös ikärajavaatimus. Aikuissovelluksena lisäopetuksen suoritustapa voisi olla kurssimuotoinen ja sisältää 24 kurssia. Toivomme, että eri hallinnonalojen yhteistyönä aikuisille maahanmuuttajille turvataan mahdollisuudet yksilön kannalta tarkoituksenmukaisiin opintoihin.

Edellä esitettyjen AIMUn toimenpide-ehdotusten mukaisesti kannatamme lämpimästi toimenpidettä 24.

Aikuisten perus- ja lukiokoulutusta annetaan enimmäkseen aikuislukioissa ja – linjoilla. Ehdotuksessa ei kuitenkaan maininta aikuislukioita lukiokoulutuksen tai aikuiskoulutuksen kohdalla. Vapaa sivistystyö saa yksinään edustaa yleissivistävää aikuiskoulutusta. **IKLO toivoo, että aikuislukioiden koulutustarjonta huomioidaan aikuiskoulutuksessa, vaikka se onkin lukio- ja perusopetuslain alaista toimintaa.**

Luku 10 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Tekstissä todetaan (s. 54), että toisen asteen opiskelijoiden kohdalla sekä lainsäädäntö että toimintaa varatut resurssit ovat olleet puutteellisia. Aikuislukioissa opiskelee monia henkilöitä tietyn ajanjakson päätoimisesti, vaikka aikuislukioiden ei katsota olevan oppilaitoksia, joissa on päätoimista opiskelua. **IKLO kannattaa AILUKEn työryhmän ehdotusta**

- Selvitetään aikuisten lukiokoulutuksen tutkintotavoitteisten opiskelijoiden opintotuen ja koulumatkatuen saamisen edellytykset tilanteessa, jossa heidän opintonsa ovat laajuudeltaan verrattavissa nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevien opintojen laajuuteen.

ja ehdottaa selvityksen sijasta suoraa toimintaa.

Opiskelijoiden monimuotoisuus on lisääntynyt myös lukioissa ja myös lukioiden opiskeluterveydenhuollon palvelut toteutuvat epätasa-arvoisesti. On tilanteita, joissa saman koulutuksen järjestäjän ammatillisissa oppilaitoksissa on kuraattori, mutta lukiolaisilla tätä palvelua ei ole. Myös lukiolaisten opiskelijahuoltoon on panostettava (ks. luvut 4 ja 5).

LUKE:ssa ehdotettiin seuraavanlaisia toimenpiteitä, joita kannatamme:

1. opintojen läpäisyn turvaamiseksi tulee turvata opiskelijoille riittävät opiskelun tukitoimet, mihin sisältyy kokonaisvaltainen opintojen ohjaus
2. mahdollisuus hyödyntää erilaisia opiskelutapoja ja niiden lisäksi turvataan tarvittava opiskelijahuolto
3. vahvistetaan lukion opiskelijoiden oikeutta saada erityistä tukea oppimisvaikeuksiin ja opiskeluun sekä hyvinvoinnin ylläpitämiseen tarvittavaa opiskelijahuoltoa
4. esitetään, että säädettäisiin opiskelua rajoittavan vamman tai sairauden johdosta opiskelijan oikeudesta opetuksen ja opiskelijahuollon erityiseen tukeen.
5. lukiolaisten opintotuen kehittäminen tulee toteuttaa *Opintotuen rakenteen kehittämistä* pohtineen työryhmän (OKM 2010:8, OKM 2009:33) keskeisten ehdotusten mukaisesti, joita ovat: 1) Luovutaan vanhempien tulojen huomioonottamisesta myönnettäessä tukea täysi-ikäisille toisen asteen opiskelijoille 2) Korotetaan itsenäisesti asuvien 17-vuotiaiden opintorahan tasoa 3) Korotetaan vanhempiensa luona asuvien alle 20-vuotiaiden opintoraha vähintään 100 euroon kuukaudessa 4) Mahdollistetaan opintotuen nostaminen lukiolaiselle lukuvuoden tosiasiallisen keston ajalle, eli enintään 10 kuukaudelle 5) Sidotaan opintoraha elinkustannusten nousuun.

Luku 11 Erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevat opiskelijat

Luvussa ei oteta lainakan huomioon yleissivistävän toisen asteen opiskelijoita. Toimenpide 32 on hyvä, mutta nykyresursseissa ei ole mukana aikuisten yleissivistävän oppilaitosten opiskelijat. Vain muutamalla aikuislukiolla on esimerkiksi erityisopettaja. Aikuisten erityisopetuksen kohdalla todetaan oikeaan osuvasti, että kohderyhmä on marginaalinen ja että tarjonnassa on suuria vaihteluita. **Kannatamme toimenpidettä 34, mutta** ihmettelemme, että siinä ehdotetaan vain ammatillisen aikuisopetuksen kehittämistä.

Toimenpiteen tulee koskea myös yleissivistävää aikuiskoulutusta.

Sukupuolten välinen tasa-arvo koulutuksessa

Strategiaehdotuksessa suuren osan on saanut sukupuolten välinen tasa-arvo. **Kannatamme** erityisesti **toimenpiteessä 5 ehdotettua toiminnallista tasa-arvosuunnittelua** ja kaikkia muitakin toimenpide-ehdotuksia, jotka luovat ja vahvistavat sukupuolten välistä tasa-arvoa. Koska tärkein tasa-arvotyö sukupuolten välisen tasa-arvon parantamiseksi ja sukupuolistereotyyppioiden purkamiseksi tehdään lapsuudessa ja nuoruudessa, IKLO kannattaa erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuvia toimenpiteitä. Toisen sukupuolen suosiminen korkea-asteen opiskelijavalinnoissa voi olla vain lyhytkestoinen toimenpide havaittujen epäkohtien poistamiseksi nopeasti. Siitä ei saa tulla pysyvä käytäntö, jonka hakijat helposti kokevat epäoikeudenmukaiseksi, koska se syrjii opinnoissaan paremmin menestyneitä "väärän" sukupuolen edustajia. Sukupuolellahan ei pitäisi olla merkitystä koulutuksessa.

Aikuislukoissa on havaittu seuraavia ns. vinoutumia:

- 1) Aikuislukioon tulevista nuorten lukion keskeyttäneistä enemmistö on poikia.
- 2) Miesten kouluttautumishalukkuus aikuisiällä on alhaisempaa, ja enemmistö aikuislukioiden opiskelijoista on naisia.
- 3) Aikuislukioissa opiskelevista maahanmuuttajista suurempi osa on miehiä.
- 4) Enemmistö opettajista on naisia.

Yhteenveto

Edellä esitettyihin näkökulmiin viitaten olemme huolissamme tasa-arvon toteutumisesta erityisesti aikuislukioiden ja –linjojen opiskelijoiden osalta sekä aikuisiällä perusopetuksen ja lukiokoulutuksen aloittaneiden maahanmuuttajien osalta.

Helsingissä, 8.1.2013

Erja Vihervaara

Turun iltalukion rehtori, opetusneuvos

Iltakoulujen liiton pj.

Tarja Boe

Jyväskylän aikuislukion rehtori

Iltakoulujen liiton varapj.

Iltakoulujen rehtorien yhdistyksen pj.

Helmi-Paula Pulkkinen

Riihimäen aikuislukion opettaja

Iltakoulujen opettajien yhdistyksen pj.